

Pohjansompasammal

Liten parasollmossa
Splachnum melanocaulon

Uhanalaisuusluokka (IUCN): äärimmäisen uhanalainen (CR)

Uhanalainen (LSA 521/2021)

Luonnehdinta

Pohjansompasammal on pienikokoinen (1–3 cm), ruusukelehtinen ja kärkipesäkkeinen lehtisammal. Lehdet ovat suuret, leveän soikeat ja jyrkästi kapeaksi kärjeksi suippenevat. Lehden solut ovat suuria ja näkyvät suurennuslasillakin. Pohjan-sompasammal on helppo tunkea itiöpesäkkeistään, joiden tyvellä on valkea, lähes viiden millimetrin levyinen sateenvarjomainen pullistuma, sompa, joka erittää raatokärpäsiä houkuttelevia aineita. Parin sentin mittainen pesäkeperä on väriltään punamusta. Laji on helppo erottaa toisista leveäsompaisista lajeista, kelta- (*S. luteum*) ja punasompasammalesta (*S. rubrum*), yksin värityksen perusteella.

Elinympäristö ja levinneisyys

Pohjansompasammal kasvaa useimmiten hirven ulosteilla kosteissa metsissä, korvissa ja muilla soilla. Se on tavattu myös mahlaa vuotaneilta koivunkannoilta, petolinnun oksennuspallolta ja suohon uponneelta kuusilahopuulta. Laji on elämänkierroltaan lyhytikäinen. Kärpästen avulla sopivalle kasvualustalle joutuneista itiöistä kasvaa sammal kesän ja syksyn aikana. Itiöpesäkkeet muodostuvat seuraavan kesän alussa ja lakastuvat pian, joten myöhemmin kesällä niitä ei enää havaitse. Pohjansompasammal kasvaa harvinaisena havumetsävyöhykkeellä. Suomessa siitä tunnetaan parikymmentä esiintymää maan pohjoisosista, etenkin Lapista. Nykyisiä kasvupaikkoja tunnetaan alle kymmenen.

Nykytila ja uhkatekijät

Pohjansompasammalen elintavan vuoksi sen kannan suuruus vaihtelee voimakkaasti. Vaikka hirvien määrä kasvoi Suomessa 1900-luvun loppupuolella, ei pohjansompasammal runsastunut, koska metsien ja soiden hakkuut ja ojitukset ovat olleet sille haitallisia. Tunnetuista nykyesiintymistä vain muuta-ma on suojeltu.

Hoitosuositukset

Pohjansompasammalen esiintymien lyhytaikaisuuden takia sen huomioon ottaminen metsänkäsittelyssä on vaikeaa. Kaikki esiintymän ympäristöoloja muuttava toiminta on sammalle haitaksi. Pohjansompasammalen esiintymät ympäristöineen tulisi säilyttää jatkuvasti peitteisinä ja vesitalous tulisi säilyttää luontaisen kaltaisena, jotta kosteusolot säilyisivät sammalle sopivina. Suon vesitalouden ennallistaminen voi olla tarpeen osalla kasvupaikoista. Pohjansompasammalen lyhytikäisyyden ja tarkkarajaisten kasvupaikkavaatimusten vuoksi keskeistä pohjansompasammalen turvaamisessa on laajojen metsä- ja suoalueiden säilyminen. Osa lajin kasvupaikoista on metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä (rehevät korvet, vähäpuustoiset suot), joiden ominaispiirteiden muuttaminen on kielletty. Jotkut sammalen kasvupaikoista saattavat olla METSO-ohjelmaan sopivia kohteita (puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat). Vesitalouden ennallistaminen luonnonhoitotyönä saattaa edistää sammalen säilymistä joillain kohteilla. Mahlakantoja voidaan tehdä esiintymän läheisyyteen, mutta tällöin kaadettavat koivut tulisi valita niin, etteivät esiintymän ympäristöolot (varjostus, kosteus) muutu.

Lähteet

Ulvinen, T. 2009. *Splachnum melanocaulon* – vaarantunut. Teok-sessa: Laaka-Lindberg, S., Anttila, S. & Syrjänen, K. (toim.). 2009. Suomen uhanalaiset sammalet. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Ympäristö-opas. S. 265–266. Verkkojulkaisuna: <http://hdl.handle.net/10138/38824>

Kuva: Kimmo Syrjänen